

Михола Гоголь

ТАРАС БУЛЬБА

Микола Гоголь

ТАРАС БУЛЬБА

Проілюстрував Микита Демішев

Харків
«ФОЛІО»
2025

— А повернись-но, синку! Цур тобі, який-бо ти смішний! Що це за попівські підрясники? І так усі ходять в академії? — Такими словами зустрів старий Бульба двох синів своїх, які навчалися в київській бурсі та саме приїхали додому.

Сини його щойно зішли з коней. Це були два дужі парубки, які ще дивилися спідлоба, мовби нещодавно випущені семінаристи. Здорові, рум'яні обличчя їхні були вкриті першим пухом волосся, якого ще не торкалася бритва. Вони були дуже збентежені таким вітанням батька й стояли нерухомо, опустивши очі в землю.

— Постійте, постійте! Дайте мені розгледіти вас гарненько, — вів він далі, повертаючи їх, — які ж довгі на вас свитки! Оце свитки! Ну, ну, ну! Таких свиток іще й на світі не було. А побіжіть-но обидва! Я подивлюся, чи не попадаєте ви.

— Не смійтеся, не смійтеся, батьку! — сказав нарешті старший із них.

— Ти диви, який пишний! А чом би й не сміятися?

— Та так, хоч ви мені й батько, а як сміятиметеся, то, їй-богу, поб'ю!

— Ах ти, сякий-такий син! Як, батька?.. — сказав Тарас Бульба, зі здивуванням відступивши трохи назад.

— Та хоч і батька. За образу не подивлюся і не зважу ні на кого.

— Як же ти хочеш зі мною битися? Хіба на кулаках?

— Та вже на чому завгодно.

— Тоді на кулаках. — І батько з сином, замість привітання після давньої розлуки, почали старанно лупцювати один одного.

— Оце здурів старий! — мовила бліда, худорлява й добра мати їхня, яка стояла біля порога й не встигла ще обняти любих дітей своїх. — Їй-богу, здурів! Діти приїхали додому, більш як рік не бачили їх, а він задумав бозна-що: битися навкулачки!

— Та він славно б'ється! — мовив Бульба, зупинившись. — Їй-богу, добре, так-таки, — вів далі він, трохи оговтавшись, — хоча б і не пробувати. Добрий буде козак! Ну, здоров, синку! Почоломкаємося! — І батько з сином заходилися цілуватись. — Добре, синку! Отак лупцюй усякого, як мене дубасив. Нікому не прощай! А все-таки на тобі смішне вбрання. Що це за мотузка висить? А ти, бельбасе, чом стоїш і руки опустив? — мовив він, звертаючись до молодшого. — Чом же ти не лупцюєш мене?

— От іще вигadaв що! — мовила мати, обіймаючи тим часом молодшого. — І спливе ж на думку! Як можна, щоб дитя та рідного батька било? Та ще й тепер: дитя мале, пробуло стільки в дорозі, втомилося (це дитя мало двадцять з гаком літ і сажень зросту), йому б тепер треба відпочити й попоїсти чогось, а він примушує битись!

— Е, та ти мазунчик, як я бачу! — мовив Бульба. — Не

слухай, синку, матері: вона баба. Вона нічого не знає. Яка вам ніжба! Ваша ніжба — чисте поле та добрий кінь — ото ваша ніжба! А бачите оцю шаблю — ось ваша матір! Це все погань, чим набивають вас: і Академія, і всі ті книжки, букварі та філософія — все це казна-що, я плював на все це! — Бульба приточив іще одне слово, яке в друку дещо промовисте, тому його можна випустити. — Я вас на тому тижні відправлю на Запоріжжя. Ось вам ваша школа! Отам тільки наберетеся розуму!

— І тільки один тиждень бути їм удома? — мовила жалібно, зі слізьми на очах, худорлява стара мати. — І погуляти їм, бідолашним, не вдасться, і домівки рідної ніколи буде пізнати їм, і мені не вдасться надивитися на них!

— Годі, годі, стара! Козак не на те, щоб панькатися з бабами. Іди мерщій та неси нам геть усе на стіл. Пампушок, маківників, медяників та інших пундиків не треба, а тягни нам на стіл цілого барана. Та горілки, щоб горілки було більше! Не цієї різної, що з витівками — родзинками та іншими витребеньками, а чистої горілки, справжньої, такої, щоб сичала, як біс!

Бульба повів синів своїх до світлиці, з якої, побачивши прибулих паничів, які нікому не полюбляли попускати, лякливо вибігли дві гарні дівки в червоних намистах. Усе у світлиці було прибрано зі смаком того часу; а час цей стосувався XVI століття, коли ще тільки починала народжуватися думка про унію. Усе було чи-

сто, вимазано глиною. Усю стіну увішано шаблями та рушницями. Вікна у світлиці були маленькі з круглими матовими шибками, що трапляються нині тільки в стародавніх церквах. На полицях, що займали кутки кімнати, стояли глиняні глечики, сині та зелені пляшки, срібні кубки, позолочені чарки венецької, турецької та черкеської роботи, що дісталися світлиці Бульби різними шляхами, через треті та четверті руки, що було звичним у ті удатні часи. Липові лави навколо всієї кімнати й величезний стіл посеред неї, піч, що роз'їхалася на пів кімнати, як товста руська купчиха, з якимисьь намальованими півнями на кахлях — всі ці предмети були доволі знайомі нашим двом парубкам, які приходили майже щороку додому на вакації. Приходили, бо в них не було ще коней, та й звичай не дозволяв школярам їздити верхи. Вони мали тільки довгі чуби, за які міг поскубти їх усякий козак, який носив зброю. Бульба тільки перед випуском послав їм зі свого табуна двох молодих жеребців.

— Ну, синки, перш за все випиймо горілки! Боже, благослови! Будьте здорові, синки: і ти, Остапе, і ти, Андрію! Дай же, Боже, щоб ви на війні були удачливі! Щоб бусурманів били, і турків били, й татарву били, а коли ляхи почнуть що проти віри нашої чинити, то й ляхів би били. Ну, підставляй свою чарку. Що, добра горілка? А як по-латині горілка? То ж бо, синку, дурні були латинці: вони й не знали, чи є на світі горілка. Як пак того звали, що латинські вірші писав? Я ж бо

грамоти не надто розумію, то й не пам'ятаю, Горацій, здається?

«Бач, який батько, — подумав старший син, Остап: усе, собака, знає, а ще й прикидається...»

— Я думаю, архімандрит, — вів далі Бульба, не давав вам і понюхати горілки. А що, синки, признайтеся, добряче вас шмагали березовими й вишневими по спині та по всьому, а може, позаяк ви вже занадто розумні, то й батогами? Гадаю, крім субітки лупцювали вас і по середах і по четвергах?

— Нічого, батьку, згадувати, — мовив Остап зі звичайним своїм флегматичним виглядом, — що було, те минуло.

— Тепер ми можемо розписати всякого, — мовив Андрій, — шаблями та списками. От хай тільки здибається татарин.

— Добре, синку! Їй-богу, добре! Та коли так, то і я з вами їду! Їй-богу, їду! Якого дідька мені тут чекати? Що, я мушу хіба дивитися за хлібом та за свинарнями? Чи бабитися з жінкою? Щоб вона пропала! Щоб я для неї залишався вдома? Я козак. Я не хочу! Так що, що нема війни? Я так поїду з вами на Запорозжя, погуляти. Їй-богу, їду!

Старий Бульба помалу гарячкував і нарешті розсердився зовсім, встав із-за столу і, прибравши бадьорого вигляду, тупнув ногою.

— Завтра ж їдемо. Навіщо відкладати? Якого врага ми можемо тут висидіти? Нащо нам оця хата? До чого

